

حمام گپ خرم آباد

پروانه قلی پور

دبیر مطالعات ناحیه ۲ خرم آباد

استان لرستان

سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰

درس ۹ (ایرانی متحد و یکپارچه)

درسنامه، پاسخ فعالیت ها، نمونه سؤال

درس ۹

اوضاع سیاسی ایران هنگام تأسیس حکومت صفوی:

- * نداشتن حکومت واحد و قدرتمند و بروز تفرقه و تجزیه؛
- * نبرد حاکمان نواحی مختلف با هم؛
- * طمع داشتن عثمانی ها به غرب و شمال غرب ایران؛
- * حمله ازبک ها به مناطق شمال شرقی ایران.

شیخ صفی الدین اردبیلی از مشایخ معروف زمان خود بود که مذهب شیعه داشت. خانقاه او در اردبیل مورد توجه مردم و حاکمان محلی بود. ایل های مختلف ترک که ساکن مناطق شمال و شمال غربی ایران بودند، به مذهب شیعه گرویدند و مهم ترین طرفداران خاندان شیخ صفی شدند و به قزلباش معروف شدند.

اسماعیل صفوی به کمک نیروی نظامی قزلباش ها، نخست برخی حکومت های محلی در شمال

غربی را شکست داد و پس از تسلط یافتن بر تبریز، خود را شاه ایران خواند.

اقدامات شاه
اسماعیل

شکست حکومت های محلی در شمال غربی؛
انتخاب تبریز به پایتختی و تاجگذاری؛
رسمی کردن مذهب شیعه در کشور؛
شکست ازبکان و تسلط بر سراسر ایران؛

شاه اسماعیل اول صفوی

در نتیجه موفقیت های سیاسی و نظامی شاه اسماعیل، حکومت کشور ما یکپارچه، مستقل و نیرومند شد؛ به طوری که قلمرو آن به حدود قلمرو دوره ساسانیان رسید. حکومت صفوی همه اقوام ایرانی را زیر حاکمیت خود گرفت و موجب هم بستگی و اتحاد بیشتر ایرانیان شد.

ازبک ها در شرق و عثمانی ها در غرب
مهم ترین دشمنان صفویان بودند.

سلطان عثمانی که از شکل گیری سلسله قدرتمند، مستقل و شیعه مذهب صفویه **ناخشنود** بود، با

سپاهی عظیم راهی ایران شد. در جنگی که میان سپاهیان دو کشور ایران و عثمانی در **چالدران** رخ داد، سپاه عثمانی به دلیل استفاده از سلاح های آتشین مانند **توپ و تفنگ** که سپاه ایران از آن ها بی بهره بود، به پیروزی رسید.

آرامگاه کشته‌شدگان جنگ چالدران

با وجود شجاعت زیاد شاه اسماعیل و سربازانش، ایرانی‌ها در جنگ چالدران شکست خوردند. **پس از جنگ چالدران، تبریز به اشغال عثمانی‌ها در آمد اما مقاومت و مبارزه مردم آن‌ها را وادار به عقب‌نشینی کرد.**

پس از شاه اسماعیل پسرش، **تهماسب**، به حکومت رسید. او با سر و سامان دادن به اوضاع داخلی و دفع حمله‌های ازبکان و دولت عثمانی، موفق شد حکومت صفوی را **تثبیت و تحکیم** کند. شاه تهماسب پایتخت را از **تبریز به قزوین** انتقال داد؛ زیرا تبریز همواره در معرض هجوم سپاه عثمانی بود.

شاه عباس یکم صفوی

شاه عباس اول (پنجمین شاه صفوی) حکومت صفوی را به **اوج قدرت** رساند. او ازبک‌ها و عثمانیان را شکست داد، پایتخت را از قزوین به اصفهان منتقل کرد.

۱. گرفتن حکومت ولایت‌ها از قزلباش‌ها و سپردن به افراد دیگر.
۲. ایجاد سپاه جدیدی از افراد غیرقزلباش در کنار سپاه قزلباش.
۳. مجهز کردن سپاه به توپ و تفنگ با کمک گرفتن از اروپاییان.

**اقدامات شاه عباس
برای تقویت
حکومت مرکزی**

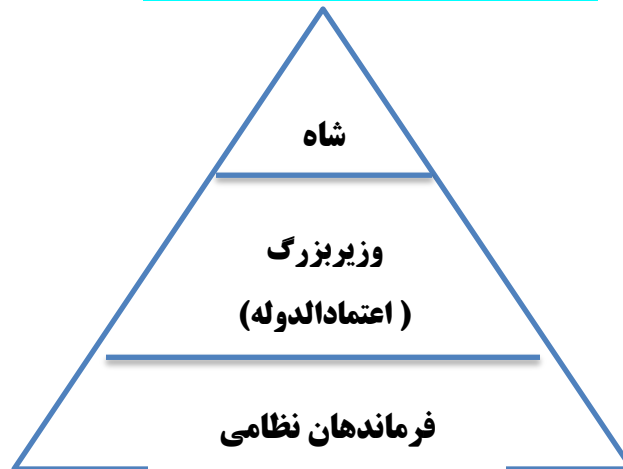
علل ضعف و سقوط دولت صفوی:

۱. سیاست کشتن و کور کردن شاهزادگان؛ ۲. سیاست باز داشتن شاهزادگان از حکومت ولایات؛ ۳. اختلاف و درگیری میان مقامات کشوری و لشکری.

گروهی از افغان ها به رهبری **محمود افغان** در **قندهار** شورش کردند و پس از پیروزی بر حاکم آن ولایت، به سوی **اصفهان** حرکت کردند. **سلطان حسین** صفوی نتوانست با افغان ها مقابله کند. به ناچار تسلیم شد. محمود افغان، سردسته شورشیان، بر **پایتخت و قسمت هایی از ایران** مسلط شد.

سلسه مراتب قدرت در دوره صفویه:

هم زمان با به قدرت رسیدن سلسله صفوی، کشورهای اروپایی، **قرون وسطا** یا **عصر تاریکی** در اروپا را پشت سر گذاشته و وارد قرون جدید شده بودند، قرن های **شانزدهم تا نوزدهم** میلادی را در تاریخ اروپا **قرون جدید** می نامند.

پیشگامان استعمار: انگلستان، پرتغال، اسپانیا، فرانسه

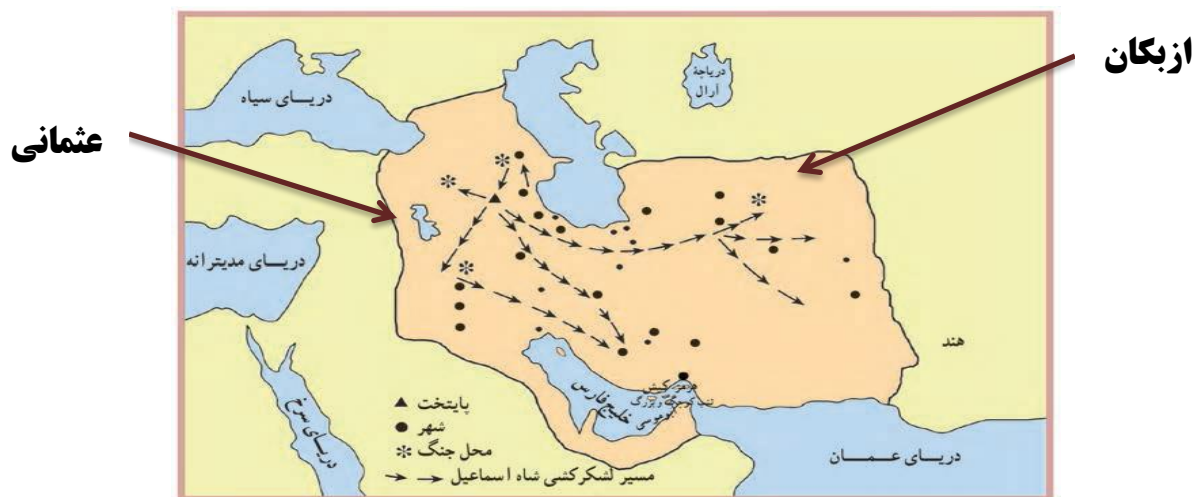
در دوران صفویه و با افزایش اقتدار و امنیت در کشور، تولید و تجارت افزایش یافت و ایران با برخی از کشورهای اروپایی روابط سیاسی و بازرگانی برقرار کرد.

پاسخ فعالیت ها

۱. کاربرد شماره (۷)

الف) در آستانه حکومت صفویه، تقریباً چند حکومت محلی در ایران وجود داشت؟ ۱۴ حکومت.

ب) در آستانه حکومت صفویه، کدام کشورها ایران را تهدید می کردند؟ عثمانی ها و ازبکان.

ج) جدول را کامل کنید.

پیامدها و مشکلات سیاسی اقتصادی اجتماعی	تهدیدهای خارجی	تهدیدهای داخلی
<ul style="list-style-type: none"> * عدم یکپارگی فرمانروایی در سراسر ایران؛ * از بین رفتن آرامش و امنیت؛ * رکود و کساد فعالیت های علمی، فرهنگی و هنری. 	<ul style="list-style-type: none"> * لشکرکشی سپاهیان عثمانی؛ * حملات ازبکان به مرزها. 	<ul style="list-style-type: none"> * وجود حکومت های محلی و اقوام گوناگون؛ * عدم حکومت واحد و قدرتمند؛ * جنگ های داخلی.

۲. با تأسیس حکومت صفوی، چه تغییرات مهم سیاسی، اجتماعی و مذهبی در ایران ایجاد شد؟
سیاسی: تفرقه، تجزیه و کشمکش های سیاسی مدعیان قدرت و رقابت و درگیری حاکمان محلی جای خود را به یکپارچگی و اتحاد سیاسی داد.
اجتماعی: در نتیجه حکومت واحد و قدرتمند صفوی بر سراسر ایران همه اقوام ایرانی انسجام یافتند و همبستگی و اتحاد ایرانیان بیشتر شد.
مذهبی: شاه اسماعیل صفوی پس از تسلط بر تبریز و اعلان تأسیس حکومت صفوی، مذهب شیعه دوازده امامی را رسمی نمود.

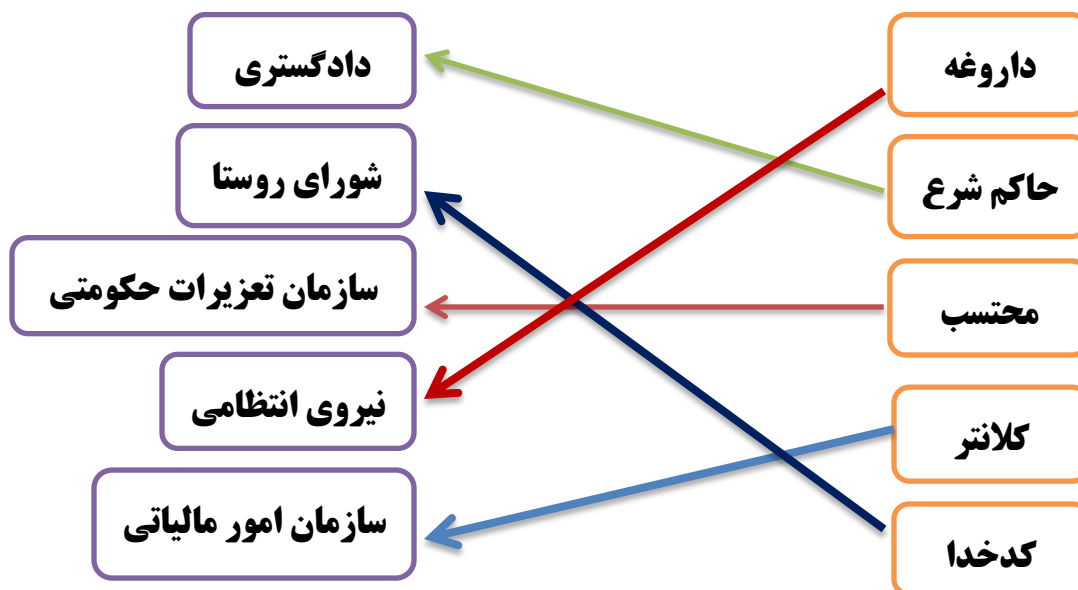
۳. الف) کدام شهرها پایتخت صفویان بودند؟ نام ببرید. تبریز، قزوین، اصفهان.
ب) دلیل تغییر پایتخت صفویان را توضیح دهید؟ پس از شکست جنگ چالدران، تبریز همواره مورد حمله عثمانی ها بود به همین دلیل شاه تهماسب تصمیم گرفت پایتخت را به قزوین منتقل کند. شاه عباس اول پایتخت را از قزوین به اصفهان که به لحاظ جغرافیایی موقعیت مرکزی و ارتباطی مناسب تری داشت و از ظرفیت بالاتری برای عمران و آبادانی برخوردار بود، انتقال داد.

۴. دلایل سیاسی و نظامی ضعف و فروپاشی حکومت صفوی چه بود؟ نبود پادشاهان لایق و توانمند، اختلاف و کشمکش بین فرماندهان نظامی، هرج و مرج و مختل شدن امور کشور، هجوم گروهی از افغان ها به رهبری محمود افغان.

۵. الف) آثار و نتایج اقدام های اداری و نظامی شاه عباس اول را توضیح دهید. تقویت حکومت مرکزی و گسترش دامنه نفوذ و اقتدار شاه در سرتاسر قلمرو کشور؛ تضعیف قدرت ایلات قزلباش و محدود شدن زمینه های خودسری، نافرمانی و ستیز سران آن ها، تقویت قدرت نظامی کشور با تشکیل سپاه مجهز به توپ و تفنگ.

ب) کاربرگه شماره (۸)

از طریق وصل کردن عبارت های دو ستون، مشخص کنید که در زمان کنونی چه نهادهایی، وظایف صاحب منصبان دوره صفویه را انجام می دهند؟

۶. انگیزه ها و هدف های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی اروپاییان از ارتباط با ایران دوره صفوی را

از متن درس استخراج و دسته بندی کنید.

سیاسی: دشمن مشترک به نام امپراتوری عثمانی؛

اقتصادی: تجارت و فروش تولیدات؛

فرهنگی: اشتیاق اروپاییان به جهانگردی و شناخت سرزمین های دیگر و تبلیغ دین مسیحیت.

نمونه سؤال

در جاهای خالی کلمات مناسب قرار دهید.

۱. قرن های شانزدهم تا نوزدهم میلادی را در تاریخ اروپا **قرون جدید** می نامند.
۲. جنگ چالدران بین سپاهیان دو کشور ایران و **عثمانی** رخ داد.
۳. در حکومت صفوی بعد از شاه، وزیر بزرگ قرار داشت که به او **اعتمادالدوله** نیز می گفتند.
۴. مهمترین طرفداران خانقاه شیخ صفی ایل های مختلف ترک بودند که به **قزلباش** شهرت داشتند.
۵. در ابتدای قرن ۱۰ ق یکی از نوادگان شیخ صفی به نام **اسماعیل** به قدرت رسید.
۶. دوره **شاه تهماسب**، برخی فقهای بزرگ شیعه، جایگاهی علمی در اداره کشور پیدا کردند.

درست و یا نادرست بودن عبارت های زیر را مشخص کنید.

۷. وزیربزرگ علاوه بر فرماندهی سپاه، معمولاً حاکم ولایت های مهم نیز بودند. **نادرست**
۸. صفویان برای دفاع از یکپارچگی جغرافیایی ایران، با دشمنان خارجی رو به رو شدند. **درست**
۹. تا زمان شاه سلطان حسین، سران ایل قزلباش حاکم ولایت های مختلف ایران بودند. **نادرست**
۱۰. شاه تهماسب پایتخت را از تبریز به قزوین انتقال داد. **درست**
۱۱. انگلستان با اخراج فرانسه، زمینه نفوذ خود در ایران را مستحکم کرد. **نادرست**
۱۲. در دوره صفویه حکومت مرکزی قدرتمندی در ایران به وجود آمد. **درست**

به سوالات زیر پاسخ کامل دهید.

۱۳. اوضاع ایران هنگام تأسیس حکومت صفوی چگونه بود؟ نبودن حکومتی واحد و قدرتمند در کشور، تفرقه و تجزیه کشور، جنگ حاکمان محلی با هم، از بین رفتن امنیت و آرامش در شهرها و روستاها، مختل شدن امور کشور.

۱۴. مهم ترین طرفداران خانقاه شیخ صفی چه کسانی بودند؟ ایل های مختلف ترک که ساکن مناطق شمال و شمال غربی ایران بودند، به مذهب شیعه گرویدند و مهم ترین طرفداران خاندان شیخ صفی شدند. این ایل ها به قزلباش معروف بودند.

۱۵. همزمان با صفویان کدام حکومت های همسایه در فکر گسترش قلمرو خود بودند؟ سلطان عثمانی خود را خلیفه مسلمانان می دانست و به ایران نیز طمع داشت. در شمال شرق ایران، ازبک ها قدرت گرفته بودند و به مرزهای ایران می تاختند.

۱۶. اقدامات شاه اسماعیل صفوی را بیان کنید. مذهب شیعه را مذهب رسمی کشور اعلام کرد. حاکمان مناطق مختلف را از میان برداشت و با شکست دادن ازبک ها در خراسان، بر سراسر ایران مسلط شد. در نتیجه موفقیت های سیاسی و نظامی او، حکومت کشور ما یکپارچه، مستقل و نیرومند شد.

۱۷. چرا شاه تهماسب پایتخت را از تبریز به قزوین انتقال داد؟ زیرا تبریز همواره در معرض هجوم سپاه عثمانی بود.

۱۸. جنگ چالدران بین کدام کشورها اتفاق افتاد، نتیجه آن چه شد؟ سلطان عثمانی که از شکل گیری سلسله قدرتمند، مستقل و شیعه مذهب صفویه ناخشنود بود، با سپاهی عظیم راهی ایران شد. در جنگی که بین سپاهیان دو کشور ایران و عثمانی در چالدران رخ داد، شاه اسماعیل و سربازانش شجاعت زیادی نشان دادند اما سپاه عثمانی به کمک سلاح های آتشین مانند توپ و تفنگ که سپاه ایران از آن ها بی بهره بود، پیروز شد.

۱۹. شاه عباس پس از به قدرت رسیدن چه کارهایی انجام داد؟ شاه عباس اول حکومت صفوی را به اوج قدرت رساند. اوزبک ها و عثمانیان را شکست داد و پایتخت را از قزوین به اصفهان در مرکز ایران منتقل کرد و برای آبادانی آن بسیار کوشید.

۲۰. چرا صفویان پس از شاه عباس از داشتن پادشاهان لایق محروم ماندند؟ سیاست کشتن و کور کردن شاهزادگان و جلوگیری از حکومت آن ها بر ولایت ها، باعث شد تا آنان شیوه کشورداری را نیاموزند. در نتیجه چنین سیاستی، سلسله صفوی پس از شاه عباس اول تقریباً از داشتن پادشاهی لایق و توانمند محروم ماند.

۲۱. شاه عباس اول برای تقویت حکومت مرکزی و جلوگیری از نافرمانی و بی نظمی سران ایل قزلباش چه اقدامی کرد؟ حکومت ولایت ها را از آنان گرفت و به افرادی غیر از قزلباش ها سپرد. در کنار سپاه قزلباش، سپاه جدیدی از افراد غیر قزلباش تشکیل داد و با کمک گرفتن از اروپاییان، این سپاه را به تفنگ و توپ مجهز کرد.

۲۲. کشورهای پیشگام در استعمار را نام ببرید؟ پرتغال، اسپانیا، انگلستان و فرانسه.

گزینه صحیح را انتخاب کنید.

۲۳. کدام شهر پایتخت حکومت صفوی نبود؟

الف) تبریز ب) تهران ج) اصفهان د) قزوین

۲۴. در آستانه سلسله صفوی کدام کشور جزایر جنوبی ایران را اشغال کرد؟

الف) پرتغال ب) انگلیس ج) فرانسه د) اسپانیا

۲۵. کدام پادشاه صفویان را به اوج قدرت رساند؟

الف) شاه تهماسب ب) شاه عباس ج) شاه اسماعیل د) شاه سلطان حسین

۲۶. قرون جدید در اروپا همزمان با به قدرت رسیدن کدام حکومت در ایران بود؟

الف) قاجار ب) زندیه ج) صفویه د) افشاریه

۲۷. کدامیک از شاهان زیر با کمک گرفتن از اروپاییان، سپاهی مجهز به توپ و تفنگ تشکیل داد؟

الف) شاه عباس اول ب) شاه عباس دوم ج) شاه اسماعیل د) شاه تهماسب

۲۸. در زمان کدام پادشاه مذهب شیعه در ایران رسمی شد؟

الف) شاه عباس اول ب) شاه عباس دوم ج) شاه اسماعیل د) شاه تهماسب

مانا باشید. پروانه قلی پور